

Tadqiqot.uz

**ЎЗБЕКИСТОН
ОЛИМЛАРИ ВА
ЁШЛАРИНИНГ
ИННОВАЦИОН
ИЛМИЙ-АМАЛИЙ
ТАДҚИҚОТЛАРИ
МАВЗУСИДАГИ КОНФЕРЕНЦИЯ
МАТЕРИАЛЛАРИ**

2021

- » Ҳуқуқий тадқиқотлар
- » Фалсафа ва ҳаёт соҳасидаги қарашлар
- » Тарих саҳифаларидаги изланишлар
- » Социология ва политологиянинг жамиятимизда тутган ўрни
- » Иқтисодиётда инновацияларнинг тутган ўрни
- » Филология фанларини ривожлантириш йўлидаги тадқиқотлар
- » Педагогика ва психология соҳаларидаги инновациялар
- » Маданият ва санъат соҳаларини ривожланиши
- » Архитектура ва дизайн йўналиши ривожланиши
- » Техника ва технология соҳасидаги инновациялар
- » Физика-математика фанлари ютуқлари
- » Биомедицина ва амалиёт соҳасидаги илмий изланишлар
- » Кимё фанлари ютуқлари
- » Биология ва экология соҳасидаги инновациялар
- » Агропроцессинг ривожланиш йўналишлари
- » Геология-минерология соҳасидаги инновациялар

**30 APREL
№27**

CONFERENCES.UZ

**"ЎЗБЕКИСТОНДА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ТАДҚИҚОТЛАР"
МАВЗУСИДАГИ РЕСПУБЛИКА 27-КЎП ТАРМОҚЛИ
ИЛМИЙ МАСОФАВИЙ ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИЯ
МАТЕРИАЛЛАРИ
3-ҚИСМ**

**МАТЕРИАЛЫ РЕСПУБЛИКАНСКОЙ
27-МЕЖДИСЦИПЛИНАРНОЙ ДИСТАНЦИОННОЙ
ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИИ НА ТЕМУ "НАУЧНО-
ПРАКТИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ"
ЧАСТЬ-3**

**MATERIALS OF THE REPUBLICAN
27-MULTIDISCIPLINARY ONLINE DISTANCE
CONFERENCE ON "SCIENTIFIC AND PRACTICAL
RESEARCH IN UZBEKISTAN"
PART-3**

ТОШКЕНТ-2021

УУК 001 (062)
КБК 72я43

"Ўзбекистонда илмий-амалий тадқиқотлар" [Тошкент; 2021]

"Ўзбекистонда илмий-амалий тадқиқотлар" мавзусидаги республика 27-қўп тармоқли илмий масофавий онлайн конференция материаллари тўплами, 30 апрель 2021 йил. - Тошкент: «Tadqiqot», 2021. - 30 б.

Ушбу Республика-илмий онлайн конференция 2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналишлари бўйича Ҳаракатлар стратегиясида кўзда тутилган вазифа - илмий изланиш ютуқларини амалиётга жорий этиш йўли билан фан соҳаларини ривожлантиришга бағишланган.

Ушбу Республика илмий конференцияси таълим соҳасида меҳнат қилиб келаётган профессор - ўқитувчи ва талаба-ўқувчилар томонидан тайёрланган илмий тезислар киритилган бўлиб, унда таълим тизимида илғор замонавий ютуқлар, натижалар, муаммолар, ечимини кутаётган вазифалар ва илм-фан тараққиётининг истиқболдаги режалари таҳлил қилинган конференцияси.

Масъул муҳаррир: Файзиев Шохруд Фармонович, ю.ф.д., доцент.

1. Ҳуқуқий тадқиқотлар йўналиши

Профессор в.б., ю.ф.н. Юсувалиева Рахима (Жахон иқтисодиёти ва дипломатия университети)

2. Фалсафа ва ҳаёт соҳасидаги қарашлар

Доцент Норматова Дилдора Эсоналиевна (Фарғона давлат университети)

3. Тарих саҳифаларидаги изланишлар

Исмаилов Ҳусанбой Маҳаммадқосим ўғли (Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Таълим сифатини назорат қилиш давлат инспекцияси)

4. Социология ва политологиянинг жамиятимизда тутган ўрни

Доцент Уринбоев Хошимжон Бунатович (Наманган муҳандислик-қурилиш институти)

5. Давлат бошқаруви

Доцент Шакирова Шохидат Юсуповна (Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети)

6. Журналистика

Тошбоева Барнохон Одилжоновна (Андижон давлат университети)

7. Филология фанларини ривожлантириш йўлидаги тадқиқотлар

Самигова Умида Ҳамидуллаевна (Тошкент вилоят халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш ҳудудий маркази)

8.Адабиёт

PhD Абдумажидова Дилдора Рахматуллаевна (Тошкент Молия институти)

9.Иқтисодиётда инновацияларнинг тутган ўрни

Phd Вохидова Мехри Хасанова (Тошкент давлат шарқшунослик институти)

10.Педагогика ва психология соҳаларидаги инновациялар

Турсунназарова Эльвира Тахировна (Навоий вилоят халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш ҳудудий маркази)

11.Жисмоний тарбия ва спорт

Усмонова Дилфузахон Иброхимовна (Жисмоний тарбия ва спорт университети)

12.Маданият ва санъат соҳаларини ривожлантириш

Тоштемиров Отабек Абидович (Фарғона политехника институти)

13.Архитектура ва дизайн йўналиши ривожланиши

Бобохонов Олтибой Рахмонович (Сурхандарё вилояти техника филиали)

14.Тасвирий санъат ва дизайн

Доцент Чариев Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

15.Муסיқа ва ҳаёт

Доцент Чариев Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

16.Техника ва технология соҳасидаги инновациялар

Доцент Нормирзаев Абдуқайом Раҳимбердиевич (Наманган муҳандислик-қурилиш институти)

17.Физика-математика фанлари ютуқлари

Доцент Соҳадалиев Абдурашид Мамадалиевич (Наманган муҳандислик-технология институти)

18.Биомедицина ва амалиёт соҳасидаги илмий изланишлар

Т.ф.д., доцент Маматова Нодира Мухтаровна (Тошкент давлат стоматология институти)

19.Фармацевтика

Жалилов Фазлиддин Содиқович, фарм.ф.н., доцент, Тошкент фармацевтика институти, Дори воситаларини стандартлаштириш ва сифат менежменти кафедраси мудири

20.Ветеринария

Жалилов Фазлиддин Содиқович, фарм.ф.н., доцент, Тошкент фармацевтика институти, Дори воситаларини стандартлаштириш ва сифат менежменти кафедраси мудири

21.Кимё фанлари ютуқлари

Рахмонова Доно Қаххоровна (Навоий вилояти табиий фанлар методисти)

22.Биология ва экология соҳасидаги инновациялар

Йўлдошев Лазиз Толибович (Бухоро давлат университети)

23.Агропроцессинг ривожланиш йўналишлари

Доцент Сувонов Боймурод Ўралович (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш мухандислари институти)

24.Геология-минерология соҳасидаги инновациялар

Phd доцент Қаҳҳоров Ўктам Абдурахимович (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш мухандислари институти)

25.География

Йўлдошев Лазиз Толибович (Бухоро давлат университети)

Тўпلامга киритилган тезислардаги маълумотларнинг ҳаққонийлиги ва иқтибосларнинг тўғрилигига муаллифлар масъулдир.

© Муаллифлар жамоаси

© Tadqiqot.uz

PageMaker\Верстка\Саҳифаловчи: Шахрам Файзиев

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

ТАРИХ САҲИФАЛАРИДАГИ ИЗЛАНИШЛАР

1. Kayumova Nodira Zaynitdinovna BUYUK IPAK YO'LIDA – IPAK MATOLAR SAVDOSI	7
2. Yusubova Mehribon Qurbonazarovna O'QUV JARAYONIDA ZAMONAVIY AXBOROT KOMMUNIKATSIYA TEKNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH	8
3. Саъдуллаев Рустам Исматулло ўғли ҚАШҚАДАРЁ ВОҲАСИДАГИ ҚАДИМГИ НОМЛАР ТАРИХШУНОСЛИГИ.....	10
4. Yuldasheva Komila Ikromovna, Quryazova Dilfuza Atayazovna TARIX FANINI ILG'OR INNOVATSION PEDAGOGIK TEKNOLOGIYALAR ASOSIDA O'QITISH	12
5. Ahmedov Farruh Hoshimovich TARIX DARSLARINI O'QITISHDA KO'RGAZMALI QUROLLARNI TANLASH VA NAMOIYISH QILISHNING ASOSIY QOIDALARI.....	14
6. Raximova Madina TARIX FANINI O'QITISHDA INNOVATSION METODLARDAN FOYDALANISH	16
7. Samatova Dilrabo Xamitovna TARIX FANINI O'QITISHDA TAQQOSLASH METODIDAN FOYDALANISH.....	18
8. Toshnazarov Jamshid TARIX TA'LIMIDAGI DOLZARB MUAMMOLAR VA ULARNING YECHIMI	20
9. Xudoyberdiyev Ilhom TARIX FANLARINI O'QITISHNING ZAMONAVIY METODLARI VA ULARNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI.	22
10. Xushmurodova Zokiya Arslonovna IKKINCHI JAHON URUSHI YILLARIDA O'ZBEKISTONLIK JANGCHILARNI FASHIZMNI TOR-MOR ETISHDAGI JASORATLARI.....	24
11. Abdullayeva Nigora Po'latovna, Safasheva Muhayyo O'ZBEKISTON TARIXINI O'RGANISHNING ILMIY-NAZARIY VA METODOLOGIK ASOSLARI.....	26
12. Madumarova Zaxro Miralimovna AMIR TEMUR YIRIK DAVLAT ARBOBI VA YUKSAK MA'NAVIYAT EGASI.....	28

ТАРИХ САҲИФАЛАРИДАГИ ИЗЛАНИШЛАР

BUYUK IPAK YO'LIDA – IPAK MATOLAR SAVDOSI

Kayumova Nodira Zaynitdinovna

Toshkent viloyati Chirchiq shahar 25-umumiy
o'rta ta'lim maktabining Tarix o'qituvchisi
Telefon: +998 94 362 22 78

Annotatsiya: Quyidagi ushbu maqolada, Buyuk ipak yo'lida ipak matolar savdosi haqida qisqacha ilmiy yondashishga va ilmiy nuqtai nazardan ma'lumot berishga harakat qilingan.

Kalit so'zlar: Ipak, Xitoy, ayol, parcha, Dasya, Ptolemey, Buyuk ipak yo'li.

Qadim zamonlarda Xitoydan Turkistonga, so'ngra Yevropaga olib ketilgan mollar ichida ipak matolar va boshqa ipak mahsulotlari asosiy o'rinni egallagan edi. Ko'p hollarda ipak matolari xalqaro savdo aloqalarda sotiladigan va sotib olinadigan mollarning bahosini belgilovchi o'lchov yoki pul o'rnida ham ishlatilgan. Miloddan avvalgi davrlarda va milodning boshlarida Xitoyning g'arbiy tomonida yashovchi xalqlar poliz ekinlari mahsuloti, meva va quritilgan meva kabilarni ham ipak matoga ayirboshlashgan. Xitoyga ayol qullarni olib borib sotishda ham uning narxi ipak mato bilan belgilangan. Chunonchi, Taklamakon cho'lining janubi-sharqiy tomonida joylashgan qadimgi Niya shahri xarobasidan topilgan bir hujjatda "Sujidening xabar qilishiga ko'ra, Sujisaka ayolining narxi 41 o'ram ipak matodan iborat. Ushbu tamg'alangan xat qo'lingga tekkandan keyin, shaxsan o'zing u ayolning haqiqatdan sotib olingan yohud olinmaganligini surishtirib ko'r Hamma narsa qonuniy bo'lish kerak", deb yozilgan. Ushbu hujjat mazmunidan qadim zamonlarda bir ayol qulning narxi Xitoyda 41 parcha (bo'lak – qadimgi o'lchovda 546,53 metr) ipak matoga teng bo'lganligi ma'lum bo'ladi.

Xan sulolasi tarixida "G'arbiy mamlakatlarga borgan elchi yoki savdogar ipak matolarni iloji boricha ko'p olib borishi kerak. Aks holda "yeyishga ovqat topolmasligi mumkin", deb yozilgan misralarni uchratish mumkin. Ushbu ma'lumot ham Buyuk ipak yo'lidagi xalqaro savdo aloqalarda ipak matolari muhim ahamiyat kasb etganligini ko'rsatadi.

"Tarixiy xotiralar" kitobida "Xitoyga G'arbdan va Shimoldan kelgan elchilarning keti uzil-maydi. Markaziy Osiyodan kelganlar ichida Ansi (Arshak, Parfiya) davlatidan kelganlar boshqa tilda so'zlashsa ham savdo qilishni yahshi bilishgan. Dasya (Qadimgi Rim) davlati Davan (Farg'ona) davlatining g'arbida joylashgan bo'lsa ham, u yerdan kelganlar ham savdolashishni yahshi bilishgan" deb adabiyotlarda keltirilgan. Buyuk geograf Ptolemeyning ma'lumotiga ko'ra, Iskandarning savdogarlari Baqtriya va torim vahasi orqali Xitoyga borib ipak matolarini olib kelganlar.

Miloddan avvalgi Rim davlatida boylarda, ayniqsa ayollar orasida ipak matodan kiyim kiyish shu darajada odat tusiga kirganki, rimliklar hind savdogarlaridan yiliga o'rta hisobda 5500 "sestersiy" (sestertius) oltin tanga hajmida turli xil gazlama sotib olishgan. XIX asrdagi narx bilan hisoblaganda, 5500 "sestersiy" 1 mlrd. Frank oltin tangaga teng bo'lgan.

Xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki, qadim zamonlarda ipak mahsuloti Xitoyning asosiy eksport mahsuloti bo'libgina qolmasdan, balki o'zga xalqlardan sotib olinadigan mollar uchun beriladigan to'lov vositasi ham edi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. Xo'jayev A. Buyuk ipak yo'li: Munosabatlar va taqdirlar. – T.: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2007. – 280 b.
2. Abduxaliq Abdurasul o'g'li. Buyuk ipak yo'li // "Muloqat", № 7,8, 1994.
3. Xo'jayev A. Buyuk ipak yo'li: Munosabatlar va taqdirlar.// <https://n.ziyouz.com/portal-haqida/xarita/yangi-kitoblar/ablat-xo-jayev-buyuk-ipak-yo-li>

O'QUV JARAYONIDA ZAMONAVIY AXBOROT KOMMUNIKATSIYA TEKNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH

Yusubova Mehribon Qurbonazarovna

Xorazm viloyati Shovot tumani 23-maktabning taix fani o'qituvchisi
yusubovamehribon@gmail.com/91-422-56-57

Annotatsiya: Ushbu maqolada tarix darslarini o'qitishda AKT dan unumli foydalanish haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: differensial o'qitish, animatsiya, grafika, multiplikatsiya

Keyingi yillarda yurtimizda tub o'zgarishlar, rivojlanishlar ro'y berdi.

Hayotimizning barcha sohalariga AKT jadal sur'atlar bilan kirib keldi. XXI asrni, hech ikkilanmasdan, Axborot texnologiyalari asri, desak bo'ladi.

Bugungi kunda yurtimizda o'quv jarayoniga zamonaviy axborot-kommunikatsiya va pedagogik texnologiyalari, elektron darsliklar hamda multimediya vositalarini keng joriy etishga katta e'tibor qaratilmoqda. Bunday tub islohotlarning natijasida umumiy o'rta ta'lim maktablari eng zamonaviy o'quv va laboratoriya uskunalari, kompyuter texnikasi va boshqa axborot-kommunikatsiya texnologiyalari bilan jihozlanmoqda. Bu esa turli xil fanlarni o'zlashtirishda qulay imkoniyatlar yaratadi.

O'quv jarayonida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish foydalanuvchilarning tafakkur ko'nikmalarini va murakkab vazifalarni hal qilish malakalarini rivojlantirishning yangi yo'llarini ochib beradi, ta'limni faollashtirish uchun prinsipial yangi imkoniyatlarni taqdim qiladi.

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari vositalari o'quv jarayonida quyidagi eng muhim jihatlari bilan alohida ahamiyatga egadir:

- differensial va individual o'qitish jarayonini tashkil qilish;
- o'qish jarayonini baholash, teskari aloqa bog'lash;
- o'zini-o'zi nazorat qilish va tuzatib borish;
- o'rganilayotgan fanlarni namoyish etish va ularning dinamik jarayonini ko'rsatish;
- fan mavzularida animatsiya, grafika, multiplikatsiya, ovoz kabi kompyuter va axborot texnologiyalaridan foydalanish;
- o'quvchilarda fanni o'zlashtirish uchun strategik ko'nikmalar hosil qilish va hokazo.

AKTdan foydalanib dars o'tish o'quv samaradorligining keskin oshishiga ko'maklashadi.

Bugungi kunda dars o'tishning turli xil yo'l-yo'riq va vositalari ishlab chiqilmoqda. Masalan, mashg'ulot darsi, kinoli dars, teatrlari dars, chizma darsi, BBB usuli (Bilaman, bilishni xohlayman, bildim) o'zlashtirilgan ma'ruza va hokazo. Bu usullar ta'lim samaradorligini, o'quvchilarning mustaqil fikrlash qobiliyatini oshirishda muhim o'rin egallaydi. Internet resurslarini darsda ishlatish o'quvchini mustaqil ishlashga undaydi. Chunki har xil ma'lumot bilan ishlash, uni tahlil qilish, baholash juda dolzarb muammolardan biri bo'lib, o'quvchilar mavzularini anglab va tushunib yetishi uchun barcha imkoniyatlar yaratish katta samara beradi. O'quvchilarni mustaqil fikrlaydigan, bugungi kun talabini his qiladigan, mantiqiy tafakkurga ega insonlar qilib tarbiyalashimiz uchun ularning dunyoqarashini shakllantirishimiz lozimdir. Bunday natijalarga erishishda esa fanlarni o'qitishda AKTdan foydalanish maqsadga muvofiqdir.

Xususan, umumiy o'rta ta'lim maktablarida tarix fanini o'qitishda ham AKTdan foydalanish ijobiy natija beradi. Tajribalardan ma'lumki, inson eshitish orqali-15 %, ko'rish orqali- 25 %, eshitish bilan bir vaqtda ko'rganida esa-65 % axborotni qabul qiladi. Bugungi ta'lim samaradorligini oshirishda esa AKTdan foydalanish maqsadga muvofiq.

AKT vositalaridan biri bo'lgan kompyuterdan foydalanishni pedagogik jarayonlarga tatbiq etilsa, shubhasiz, o'quvchining darsga bo'lgan qiziqishi ortadi va shu bilan ta'lim samaradorligi ham o'sadi. Bunday vaziyatda o'quvchi ham ko'radi, ham eshitadi, ham kompyuter bilan muloqotda bo'ladi.

Tarix darslarida AKT bilan ishlash jarayonida ma'naviyatimizga yot, "ommaviy madaniyat" ga xos bo'lgan axborotlarga qarshi kurashish uchun o'quvchilarda ma'naviy immunitetni shakllantirishga alohida e'tibor qaratish lozim.

Bugunga kunga kelib, rasmlar yoki qog'oz plakatlardan ko'rgazmali qurol sifatida foydalanish

usuli eskirdi. Tarix darslarida qadimiy xaritalarni internetdan topib, interaktiv doska orqali namoyish qilish, darslarni multimedia vositalari, slaydlar asosida tashkil qilish samarali natijalarga olib keladi. Shu bois tarix darslarida mavzuni jonli, qiziqarli va zamonaviy o'tish uchun AKT dan unumli foydalanish, darslarni mediadars shaklida tashkil qilish lozim. Respublikadagi tajribali ijodkor o'qituvchilar tomonidan o'tilgan darslarning video shaklini yaratish va ulardan unumli foydalanish ham mumkin..

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, zamonaviy axborot texnologiyalari yordamida dars o'tish ham yangilik, ham yengillik yaratadi: zarur ko'rgazmali qurollar, tarqatmalarning hammasi kompyuter orqali tayyorlanadi. Bu o'qituvchining darsga tayyorgarlik vaqtini va ko'rgazmali qurollarga sarflaydigan mablag'ini tejaydi. Shuningdek, o'quvchilar yangi bilimlarni olish uchun faol ishtirok etadilar va fanga qiziqishlari ortadi. Zero, AKT ilmini bilish, uning imkoniyatlaridan oqilona foydalanish bugungi kun talabidir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Yo'ldoshev J., "Ilg'or pedagogik texnologiyalar". – Toshkent, Fan-2004-yil.
2. Haydarov B. va b.q. Ta'lim samaradorligini oshirish yo'llari. Toshkent- 2002-yil.
3. Usmonova K. Adabiy ta'limda ilg'or pedagogik texnologiyalar, Toshkent, 2004-y.

ҚАШҚАДАРЁ ВОҲАСИДАГИ ҚАДИМГИ НОМЛАР ТАРИХШУНОСЛИГИ.

Саъдуллаев Рустам Исматулло ўғли

Тошкент давлат шарқшунослик университети

2-босқич магистранти

Телефон: +998914606868

Sadullayev0707@gmail.com

Аннотация: Ушбу мақола Қашқадарё вилояти ҳудудида жойлашган қадимги шаҳарлар ва уларнинг қадимий номларининг келиб чиқиши, турли даврларда турлича номланиши қабиларнинг тарихчилар томонидан ўрганилишини тарихшунослик фани нуқтаи назаридан ёритиб беради.

Калит сўзлар: Қарши шаҳри, Қашқадарё, Нахшаб, Кеш, Навтоқ, Наутака, Ксениппа, Ерқўрғон, Насаф.

Қашқадарё воҳасининг маъмурий маркази ҳисобланган Қарши шаҳри 2700 йиллик тарихга ва қадимийлик борасида Самарқанд, Бухоро, Хива каби шаҳарлардан қолишмайди.

Қашқадарё воҳаси ҳақидаги илк хабарлар зардуштийлик динининг муқаддас китоби “Авесто”да учрайди. “Авесто” матнларининг энг қадимийлари милодга қадар бўлган IX – VIII асрларга оид бўлиб, у тўла равишда милоднинг IV асрларида ёзиб олинган. Оташпарастлик динининг илоҳий матнлари мажмуаси милодгача бўлган IX асрлардан то янги милоднинг III – IV асрларига қадар ёзилган, тўлдирилган ва тўпланган. “Авесто”да Бохтар ўлкаси (Сурхондарё ва Афғонистоннинг шимолий қисми), Сугдиёна (Зарафшон ва Қашқадарё воҳалари)¹. Мил.ав. IV асрда юнон тарихшуноси Арриан ва римлик Курций Руф Қашқадарё ҳудудида учта вилоят – Наутака, Ксениппа ва Габаза ҳақида маълумот беришади².

Воҳа тарихини юнон, хитой ва араб сайёҳларининг солномаларигина бир қадар ёритади. Хитойликлар Нахшабни “Нашебо”, Кешни “Ци-ши” деб ёзганлар. Араб тарихчилари Ибн Хавқал, Ибн Хурдодбех, Истахрий, Ёкут, Муқаддасий, Самъонийларнинг асарларида воҳанинг тарихи ва маданияти ҳақида айрим қизиқарли маълумотлар бор.

Б.В. Лунин “Навтоқ”қа: “Ҳозирги вақтда Нахшаба (Наутака) харобасини Марказий Осиёнинг энг катта шаҳарларидан бири – Ерқўрғон деб қарашга барча асослар етарли, чунки унинг ўрнида антик давр Сўғд шаҳрига хос бўлган маданий қатламлар сақланиб қолган”³, деган изохни беради. С.К. Кабанов Наутакани ҳам Ксениппани ҳам шаҳарлар тарзида эмас, вилоятлар сифатида қарайди. С.К. Кабанов фикрига кўра Наутака воҳанинг юқори қисми, Ксениппа эса қуйи қисми, яъни Ксениппа – Нахшоб (Қарши), Наутака эса Кеш (Шахрисабз) га тўғри келади.

Наутака — янги бино деб ҳам талқин қилинади.

1963-1966 йиллари Қарши воҳасидаги энг йирик шаҳар харобасини Тошкент давлат университети (ҳозирги ЎзМУ)нинг М.Массон бошчилигидаги Кеш археологик-топографик экспедицияси ўрганди. Ушбу экспедиция изланишларининг натижаси сифатида вужудга келган М.Массоннинг «Столичные города в области низовьев Кашкадарьи с древнейших времён» номли китобида Қарши воҳасидаги Ерқўрғон ёдгорлигини Александр Македонский юришлари баён этилган юнон манбаларидаги Нахшаба шаҳри билан боғлайди⁴. Юнон тарихчиси Аррианнинг ёзишича, «милоддан аввалги 328 йили Македонскийнинг Кен, Кратер, Фратеферн ва Станазор каби лашкарбошлари ўзларининг отрядлари билан Нахшабага, Македонский олдига келишди. Бу пайтда қиш авжида эди. У қўшинларига Нахшаба атрофларига жойлашиб, дам олишга буйруқ берди»⁵.

М.Е. Массоннинг фикрича, Ксениппа воҳанинг юқори қисми, Наутака –вилоятнинг қуйи шаҳри Ерқўрғон харобаси ўрнига тўғри келади деб қайд этади⁶. Унинг қайд этишича,

¹ Равшанов П. Қарши тарихи. Т., Янги авлод, 2006, 105-б.

² Қадимги Кеш – Шахрисабз тарихидан лавҳалар. Тошкент, Шарқ, 1998, 116.

³ История Узбекистана в источниках. Под. Редакции Лунин Б.К., Т., 1984, с. 92.

⁴ Массон М.Е. Столичные города в области низовьев Кашкадарьи с древнейших времен (Из раб. КАТЭ. 1965 – 1966 гг.). – Ташкент: Фан, 1973.

⁵ Ртвеладзе Э. В. Александр Македонский в Бактрии и Согдиане. Ташкент, 2004.

⁶ Кабанов С.К. В оазисах и степях Кеша и Нахшаба. Т., “Узбекистон”, 1988, с. 37.

“Наутака” сўзи “нау” ва “так” ўзакларида ташкил топган ва “Янги сарой” ёки “Янги қалъа” деган маъноларни англатади.

1973 йилда, ЎзРФА Археология институтининг Р.Сулаймонов бошчилигидаги экспедицияси Қашқадарё воҳасида иш бошлади. Бу даврга келиб Ерқўрғоннинг турли жойларида қазилмалар ўтказилиши натижасида ҳоким саройи ва қалъаси, шаҳар ибодатхонаси, даҳма, кулоллар ва темирчилар маҳаллалари каби шаҳар харобасининг илгари маълум бўлмаган қисмлари очилди. Шундан кейин ҳақиқатан ҳам Ерқўрғон Қарши воҳасидаги энг дастлабки пойтахт шаҳар эканлиги, у юнон манбаларида келтирилган Нахшаба, деган тўхтамга келинди.

Академик Эдвард Ртвеладзе юнон тарихчилари келтирган Нахшаба Кеш воҳасида бўлган, Ксениппа шаҳри Қарши воҳасидаги Ерқўрғон ўрнида бўлган, дейди. Бундай дейилишига асосий сабаб, ўша ёзма манбаларда Нахшаба атрофларида тоғли ҳудудлар борлиги, аксинча Ксениппа ҳудуди кўпроқ чўл билан, яъни чорвадор аҳоли яшайдиган ҳудудлар билан чегарадош эканлиги ҳақидаги маълумотлар эди¹.

Академик Э.В. Ртвеладзе Ерқўрғон шаҳрини юнон манбаларидаги Бранхитлар шаҳри билан айнанлаштиради². Ўша даврда зарб этилган “бронза давридаги ҳукмдор тасвири”³ орқали буни изоҳлашга ҳаракат қилади. III – IV асрлардан то VIII асргача бўлган “Нахшаб” ҳамда “Кеш подшоси” тангалари Ерқўрғон шаҳрининг ўша даврда Кеш мулки тасарруфида бўлганлигини кўрсатади.

Араблар истилосидан кейин Қашқадарё дарёсининг чап қирғоғида жойлашган, ҳозирги Қарши шаҳрининг шимолий-ғарбий ҳудудларидаги шаҳар вилоят маъмурий марказига айланди. Манбаларда унинг номи икки хил формада учрайди: Нахшаб ва Насаф. Нахшаб – ўрта асрларда шаҳарнинг қадимги номи. Насаф – араблашув даврида пайдо бўлган⁴. Нахшаб номи фақатгина Наршахий асарларида ва “Худуд ал-олам”да учрайди. Араблар даврида Нахшаб номи ўзгарганлигига қарамасдан бу ном бугунги кунгача сақланиб қолган.

«Қарши» номининг келиб чиқиши тўғрисида турли фикр ва тахминлар мавжуд. В. В. Бартольд шаҳарнинг номи мўғул хони Кепакхон қурдирган «Қарши» (қад. туркийчада «сарой» маъносини англатган) билан боғлиқ деб таъкидлайди. «Қутадғу билиг» («Саодатга йўлловчи билим») достонида «Қарши» атамаси «сарой» ва «қарама-қарши туриш» маъносида қўлланган. «Бобурнома»да ҳам бу ном мўғул тилидан олинганлиги таъкидланган. Келтирилган тахминларда атаманинг «қарши» — сарой, қаср маънолари кўпроқ қўлланади.

Истиклол йилларида изланишлар миқёси анча кенгайди. Ерқўрғон, Қалъаи Заххоки морон, Шуллауктепа, Кўҳна Фазли харобалари ўтмишнинг жуда кўп сирларини ошкор этди. Археологик топилмалар натижасида Қашқадарё воҳасининг бир неча минг йиллик тарихи қайта жонланди.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Равшанов П. Қарши тарихи. Т., Янги авлод, 2006, 105-б.
2. Қадимги Кеш – Шахрисабз тарихидан лавҳалар. Тошкент, Шарқ, 1998, 116.
3. Массон М.Е. Столичные города в области низовьев Кашкадарьи с древнейших времен (Из раб. КАТЭ. 1965 – 1966 гг.). – Ташкент: Фан, 1973.
4. Ртвеладзе Э. В. Александр Македонский в Бактрии и Согдиане. Ташкент, 2004.
5. Кабанов С.К. В оазисах и степях Кеша и Нахшаба. Т., “Ўзбекистон”, 1988, с. 37.
6. Ртвеладзе Э.В. Ксениппа - Перетака // Кавказ и Средняя Азия в древности и средневековье. М., 1981
7. Шамсиддин К. Историческая география южного Согда и Тахаристана по арабоязкным источникам с. 51.

¹ Ртвеладзе Э.В. Ксениппа - Перетака // Кавказ и Средняя Азия в древности и средневековье. М., 1981

² Равшанов П. Қарши тарихи. Т., Янги авлод, 2006, 107-б.

³ Ртвеладзе Э.В. Этюд по исторической географии Бактрии и Согдианы во время похода Александра Македонского / ВДИ 2000, №4, с. 104 – 112.

⁴ Шамсиддин К. Историческая география южного Согда и Тахаристана по арабоязкным источникам с. 51.

TARIX FANINI ILG'OR INNOVATSION PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA O'QITISH

Yuldasheva Komila Ikromovna, Quryazova Difuza Atayazovna

Urganch shahar 14-son umum ta'lim maktabining

tarix fani o'qituvchilari:

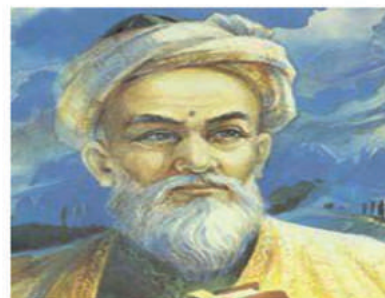
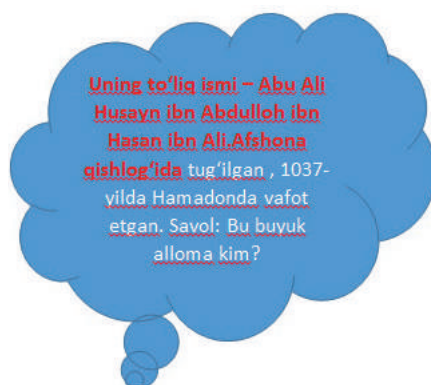
Electron pochta: yuldashevakomila@mail.ru.

Tel: +998 914224515

Annotatsiya: Mazkur maqolada tarix fanini o'qitish jarayonida zamonaviy innovatsion pedagogik texnologiya usullarini qo'llash natijasida o'quvchilarning mustaqil fikrlash, tahlil qilish, xulosalar chiqarish, o'z fikrini bayon qilish, uni asoslagan holda himoya qila bilish, sog'lom muloqot, munozara, bahs olib borish ko'nikmalari shakllanib, rivojlanib borishi, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llash o'quvchining fikrlash doirasini kengaytirishi, mavzularni tez va oson tushunishga ko'maklashadigan pedagogik texnologiyalar haqida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar: tarix, texnologiya, pedagogik texnologiya, innovatsiya, ilg'or pedagogik-innovatsion texnologiya.

Bugungi kunda mustaqil O'zbekistonimiz tarixini o'rganishga katta e'tibor qaratilmoqda. Bu esa o'sib kelayotgan yosh avlodni tariximizni chuqurroq o'rganish imkonini bermogda. Tariximizdan faxrlanish va xulosa chiqarish imkoniyatlarini ham taqdim etmoqda. Tarixni o'qitishda innovatsion-pedagogik texnologiyalarning ahamiyati bo'lajak tarix o'qituvchilarining kasbiy tayyorgarligini rivojlantirish, pedagogik tafakkurini kengaytirish, ularda fanni o'qitishda zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llash uchun zarur bo'lgan metodik bilim, ko'nikmalarni shakllantirishdan iboratdir. Pedagogik texnologiya asosida o'tkazilgan mashg'ulotlar yoshlarning muhim hayotiy yutuq va muammolariga o'z munosabatlarini bildirishlariga intilishlarini qondirib, ularni fikrlashga, o'z nuqtayi nazarlarini asoslashga imkoniyat yaratadi. Pedagogik texnologiya texnologik yondashuvga asoslanadi. Texnologik yondashuv deganda tayyor mahsulot (ishlab chiqarish texnologiyasiga o'xshash) olish uchun ishlab chiqarish jarayonlarida qo'llaniladigan usul va metodlar to'plami tushunilib, qo'yilgan maqsadlarga erishishda kutilgan natijalarni kafolatlaydigan usul metodlari majmuasi tushuniladi. Innovatsion pedagogik texnologiyalar – ta'lim jarayonida o'quvchilarning o'zaro faolligini oshirish orqali o'quvchilarning bilimlarni o'zlashtirishini faollashtirishga va shaxsiy sifatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Innovatsion pedagogik texnologiya metodlarini qo'llash dars samaradorligini oshirishga yordam beradi. Tarix faning ilm-fan va madaniyat mavzularini kengroq yoritishda "Mening kimligimni top" metodini qo'llash dars samaradorligini oshiradi. O'quvchi unda tezroq fikrlashga, tezroq javob aytishga harakat qiladi. Jumladan, buyuk allomalarimizning nomlaridan foydalangan holda metodni qo'llaymiz (1- rasm)

1-rasm. "Mening kimligimni top" metodi tuzilmasi.

Buyuk ajdodlarning hayot va ijod yo'li ajdodlar uchun hamisha namuna maktabi bo'lib kelgan. Biz ularning ibratli turmush tarzidan chin insonlik sabog'ini o'qib bu dunyodan odam bolasi o'z oldiga muayyan maqsad qo'yib shu yo'lda izlanib, intilib yashashi lozimligini o'rgansak bebaho

asarlarni mutolaa qilib qalbimizga quvvat olamiz.

MOZAİKA metodi(5-7-sinflaruchun). Ushbu metodni qo'llash uchun muayyan mavzu asosida ishlangan illyustratsiyalar A4 formatli qog'ozga rangli tasvirda chop etiladi. Quyida bir necha misollar havola etilgan:

Mazkur metodni qo'llash o'quvchilarda muayyan tarixiy voqa haqida tarixiy tasavvur shakllanishini osonlashtiradi va ular dunyoqarashida tarix faniga nisbatan hurmat va uni atroficha o'rganishga bo'lgan o'ziga xos stimul hamda motivatsiya yaratish xizmat qiladi.

Shunday qilib, o'zaro hamkorlik pedagogikasi o'qituvchi va o'quvchi orasida hamfikrlik, ishonch, o'zaro yordam, ijodiy hamkorlik muhitini yaratadi. Bu esa o'z navbatida yoshlar tomonidan haqiqiy insoniy qadriyatlarni anglash va e'tirof etishni kafolatlaydi. Xulosa qilib aytganda, o'qituvchi innovatsion faoliyatga tayyor bo'lib, darsga eng so'ngi yangiliklarni olib kirib, o'quvchiga qiziqarli va uni ehtiyojiga mos ravishda tashkil etsagina, sifat va samaradorlikni kafolatlashi mumkin. Bunday sharoitda o'qituvchi yuksak rivojlangan fikrlash qobiliyatiga, muammolar bo'yicha mushohada yuritishga, muammolarni o'z vaqtida yecha oladigan qobiliyatga ega bo'lishi kerak. Interfaol usullarda darsni tashkil etishda o'quvchi shaxsini rivojlantirishni o'ziga o'zi zamin yaratishdan boshlash kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ishmuhammedov R. Innovatsion texnologiyalar yordamida ta'lim samaradorligini oshirish yo'llari. - T., Nizomiy nomidagi TDPU, 2009. 5.
2. A.Abduqodirov, R.Ishmuhammedov. "Ta'limda innovatsion texnologiyalar" T.:2008 6. M.Ochilov "Yangi pedagogik texnologiyalar". Qarshi, 2000.

TARIX DARSLARINI O'QITISHDA KO'RGAZMALI QUROLLARNI TANLASH VA NAMOIYISH QILISHNING ASOSIY QOIDALARI

Ahmedov Farruh Hoshimovich,

Navoiy viloyat Qiziltepa tumani XTBga qarashli
16-umumiy o'rta ta'lim maktabining Tarix fani o'qituvchisi

Annotasiya: maqolada Tarix fanlarini o'qitishda ko'rgazmali metodlar va xaritalar bilan ishlashning umumiy qonuniyatlari bayon qilingan.

Kalit so'zlar: xarita, etnografiya, toponomika, metodika, kompetentlik.

Tarixiy xaritalar geografik asosda tuzilgan va tarixiy voqealar yoki davrlarning qisqartirilgan obrazli-ramziy tasvirlarini aks ettiradi. O'quvchilar boshlang'ich maktabda atrof dunyosi darslarida kartalar bilan ishlashning dastlabki ko'nikmalarini olishadi. Ularda xaritalarning gorizontal tekisligida relyef shartli shaklda va masshtabda tasvirlangan degan fikr bor. Dunyo xaritasida o'rganilayotgan mamlakat dunyosidagi makon va joylashish to'g'risida g'oyani asoslash uchun ham tarixiy, ham geografik xaritalar (yoki umumiy va tematik) ishlatiladi. Xuddi shu narsa ularga joylashtirilgan, ammo u turli o'lchamlarda tasvirlangan. O'rganish umumiydan umumiyga yoki umumiydan umumiyga o'tishi mumkin. Birinchi holda, o'qituvchi tarixiy xaritani (bitta) namoyish etadi, keyin quruqlik va dengizlar konfiguratsiyasi, qirg'oq chizig'i konturlari, daryolar yo'nalishi bo'yicha talabalar yarim sharlarning fizik xaritasida (umumiy) bir xil hududni topadilar. Agar o'rganilayotgan mavzu uchun mos karta bo'lmasa, uni boshqa tarixiy davr kartasi bilan almashtirish mumkin emas. Aks holda, talabalarda noto'g'ri tarixiy g'oyalar shakllanadi.

Xarita bilan ishlashning asosiy yo'nalishlaridan biri bu o'quvchini unda to'g'ri harakat qilishni o'rgatishdir. Qidirayotgan ob'ektlarni aniqlash, aniq joy belgilari asosida ularni to'g'ri ko'rsatish va ularni baland ovozda gapirish kiradi. Tarixni o'qitishda foydalaniladigan rasmlar orasida syujet xarakteridan qat'i nazar, o'quv qo'llanmalari sifatida yaratilgan ta'limiy rasmlar va ma'lum bir janrdagi badiiy asarlar sifatida rassomlar tomonidan yaratilgan tarixiy rasmlarning badiiy asarlari mavjud.

Ko'pincha, tarixiy mavzudagi yirik rassomlarning ko'plab asarlarining reproduksiyalari ko'rgazmali qurol sifatida ishlatiladi. Boshqa tomondan, yuksak badiiy ma'rifiy rasm, shubhasiz, badiiy asardir. Shunga qaramay, ta'lim manzarasi sifat jihatidan o'ziga xos, bir qator muhim xususiyatlarga ega va unga alohida talablar qo'yilgan.

Avvalo, tarixga oid ta'limiy rasm rassom yoki illyustrator tomonidan, ayniqsa maktabning ko'rgazmali vositasi sifatida yaratiladi. Ammo o'tmishdagi moddiy yodgorliklarning obrazi alohida ajratilgan holda taqdim etiladigan o'quv jadvallaridan farqli o'laroq, ta'limiy rasm - bu barcha alimentlar tanlangan va birlashtirilgan tarixiy hodisaning yaxlit qiyofasini beradigan maxsus qo'llanma.

Zamonaviy tarix darsi uchun bir qator talablar mavjud:

1) u dars mazmuniga, tarix fanining rivojlanish darajasiga va o'quv ishlari vazifalariga mos kelishi kerak;

2) ta'lim, tarbiya va o'qitish vazifalarining bo'linmas birligida darsning aniq maqsadi bo'lishi zarur. O'qituvchi, albatta, darsning bir jihatiga, uning mazmuni xususiyatlariga, sinfning bilim va mahorat darajasiga asoslanib, alohida e'tibor berishi mumkin, ammo shu bilan birga uning boshqa jihatlari u yoki bu darajada amalga oshirilishi kerak;

3) har bir dars uchun asosiy maqsadni sinfdagi barcha o'quvchilar o'zlashtirishi uchun tushunarli bo'lishi uchun belgilash. Hozirgi vaqtda har bir aniq dars uchun zarur bo'lgan narsalarni tushunish asosiy muammo hisoblanadi.

4) darsning har bir qismi uchun vositalar va uslubiy texnikalarni ongli ravishda tanlash;

5) talabalarining faol bilim faoliyatini rag'batlantirish.

Darsni o'tkazishda, uning turidan qat'i nazar, uning tematik yaxlitligini va to'liqligini, ya'ni barcha tarkibiy qismlarining organik birligini (bilimlarni sinash, aks ettirish, yangi materialni o'rganish va hk) ta'minlash kerak. Bundan tashqari, dars mavzusini ochishda zarur bo'lgan to'liqlik, har bir berilgan darsning oldingi va keyingi darslar bilan aloqasi.

Darsga zaruriy talab - bu o'qituvchining bilim olish uchun motivatsiyani ta'minlash qobiliyatidir, ya'ni o'quvchilarning ish mazmuni va uslublariga qiziqishini uyg'otishi, sinfdagi ijodiy, hissiy muhit

yaratishi.

Darsga chinakam qiziqish, o'rganilayotgan narsalarga nisbatan hissiy munosabat nafaqat tarixiy voqealar to'g'risida jonli materiallarni keltiribgina qolmay, balki muammoli vaziyat yaratish, qiziqarli o'quv va bilim vazifasini qo'yish, o'rganilayotgan faktlarga talabalarning shaxsiy munosabatini rag'batlantirish orqali ham yaratiladi.

Tarixiy xaritalar geografik asosda yaratilgan va voqealar yoki davrlar tarixining qisqartirilgan umumlashtirilgan majoziy-ramziy tasvirlarini aks ettiradi. Tarixiy xaritalar dinamik, geografik xaritalardan farqli o'laroq, ular jarayonlar va hodisalarning dinamikasini ochib beradi.

Sxemalar: iqtisodiy, ijtimoiy-siyosiy, harbiy-tarixiy.

Ilovalar - o'rganilgan davrga xos bo'lgan narsalar yoki karton kontur bo'ylab kesilgan turli xil ijtimoiy guruhlar vakillari tasvirlari: siluet, ochiq ranglarda, odamlar, asboblar va qurollar, hayvonlar, binolarning rasmlari (masalan, urush haykalchasi katta armiyani ramziy ma'noda anglatadi). Ular, shuningdek, uy qurilishi mumkin. Ilovadan foydalanishning maqsadi o'rganilayotgan voqea va hodisalar to'g'risida aniqroq tasavvur hosil qilishdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Jo'rayev R va boshqalar. Pedagog kadrlar malakasini uzluksiz oshirish mexanizimini takomillashtirish. O'quv- metodik qo'llanma. T., 2014, 160b.
2. Turdiyev N. Umumiy o'rta ta'lim tizimida o'quvchilarning kompetensiyalarini shakllantirishga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalari.(I qism). T., 2015.
3. Axmedov B O'zbekiston tarixi manbalari. (Qadimgi zamon va o'rta asrlar). T., "O'qituvchi", 2001.
4. Madraimov A, Fuzailova G. Manbashunoslik. T., 2008.
5. Ilhomov Z. Tarix fani metodologiyasi. T., 2012.

TARIX FANINI O'QITISHDA INNOVATSION METODLARDAN FOYDALANISH

Raximova Madina,

Navoiy viloyati Qiziltepa tumani
11-umumta'lim maktabi tarix o'qituvchisi

Ta'lim tizimining modernizatsiya qilinishi uni tarkibiy jihatdan qayta tashkil etish jarayoni fan texnika va texnologiyalarning jahon miqyosidagi zamonaviy yutuqlarini hisobga olgan holda ta'lim dasturlarini o'zgartirib, yangilab borishni ko'zda tutadi.

O'quvchilarning qobiliyatlari va imkoniyatlariga muvofiq ravishda ta'limga tabaqalashtirilgan yondashuvning joriy etilishi, ta'lim berishning zamonaviy o'quv uslubi majmualarining yaratilishi, ilg'or pedagogik texnologiyalarni ta'lim jarayoniga tatbiq etish zarurati, ta'lim – tarbiya jarayonini didaktik jihatdan ta'minlanishi umumiy o'rta ta'lim tizimida faoliyat yuritayotgan o'qituvchilar zimmasiga ta'lim, fan, texnika va texnologiyalarning jahon miqyosidagi yangiliklarini amaliyotga tatbiq etish, pedagogik jarayonni ilmiy asosda loyihalash va tashkil etish vazifasini yuklaydi. Buning uchun o'qituvchilar ta'lim berishning turli xil usullarini bilishi va ularga asoslanishi, yangi g'oyalarning yo'nalishlarini aniqlay olishi, ilg'or tajribalarni o'z faoliyatiga tatbiq etishi lozim. Bu jarayonda nafaqat ta'lim mazmuni, balki qo'llanilayotgan o'qitish texnologiyalari ham muhim rol o'ynaydi. Bu jarayonda o'qish va bilish faoliyatini o'zgartirishning imkoniyatlaridan biri o'quv jarayoniga muammoli o'qitish texnologiyalarini tatbiq etishdir. Chunki muammoli o'qitish jarayonida o'qituvchilar ham, o'quvchilar ham o'zlarining intellektual, jismoniy, ma'naviy imkoniyatlarini o'quv va amaliy muammolarini yechish uchun sinovdan o'tkazadilar. Bu jarayonda hosil bo'lgan amaliy ko'nikma va malakalar axborot jamiyati sharoitida yashash uchun zarursifatlarni shakllantirishga olib keladi. Shu bilan birga muammoli o'qitish texnologiyalari o'quvchilarda tanqidiy fikrlash, real dunyoda paydo bo'layotgan qiyinchiliklarni ko'ra bilish va ularni bartaraf etishning optimal yo'llarini izlab topish, ijodiy fikrlash, yangi g'oyalar yaratish qobiliyatini rivojlantirishga yordam beradi.

Berilgan ta'rif	O'quvchilarning ta'ri
Satellit – (lotincha-yo'ldosh, hamfikir) rasman mustaqil, biroq amalda boshqa, nisbatan kuchli davlatga bo'yso'nuvchi davlatning siyosiy maqomi.	1. kuchli davlatning boshqa kuchsiz davlatga nisbatan amalga oshiradigan kamsituvchi siyosati. 2. Mustaqil lekin kuchsiz davlatning o'zidan kuchli bo'lgan davlatga majburiy bo'ysunishi. 3. Germaniyani 1939-yilda Slovakiyaga nisbatan qo'llagan siyosiy nayrangi. 4. Nomigagina mustaqil bo'lib, amalda boshqa davlatga majburiy bo'ysunuvchi davlatning siyosiy maqomi

Bu metod o'quvchilarda fikrlash mahoratini rivojlantiradi. Eslab qolish qobiliyatini kuchaytiradi va o'zlashtirish darajasini oshirishga yordam beradi.

Xronologik boshqotirmalarni qo'llash

Tarix ta'limida sinxron (bir vaqtda o'zaro mos ravishda) va xronologik jadvallarni to'ldirish tarix darslarida mavjud bo'lgan bir turdagi faktlar haqidagi bilimlarni sistemalashtiradi. Masalan, G'arbiy Yevropa va O'zbekiston hududida yerga egalik munosabatlarining shakllanishini taqqoslash (sinxron jadval shakida)

G'arbiy Yevropada

O'zbekiston hududida

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.

Shunigdek, tarix darslarida uzviylik va uzluksizlikni ta'minlash maqsadida yangi mavzudagi voqealarni o'tilgan materilallar bilan bog'lash, zamon va makonda tahlil qilish ko'nikmasini rivojlantirish maqsadida xronologik boshqotirmalardan foydalanish maqsadga muvofiqdir.

Xronologik boshqotirmalardan namunalar

Daftarda kvadrat chizib, uni vertikal va gorizontal holda 4 ta katakka teng bo'lib, o'ng tomondan oxirgi katakka O'zbekiston tarixidan yangi mavzuda o'rganilgan, jahon hamjamiyatiga molik muhim tarixiy voqeaning sanasini (vertical holda, tepadan pastga qarab) yozing. Qolgan kataklarni gorizontal holda tarixiy sanalar bilan shunday to'ldirish kim, unda jahon tarixidagi muhim sanalar aks ettirilsin.

Masalan, 1-boshqotirma A

A)	1	4	1	1
B)	1	5	1	7
C)	1	3	8	1
D)	1	5	4	0

1. Qo'qon xonligining tashkil topishi (1710-yil).

A) Germaniyalik mashhur rassom Albert Dyurer tug'ilgan yil

B) Yevropada reformatsiyaning boshlanishi.

C) Angliyada Uot Tayler qo'zg'olonining boshlanishi

D) Yevropada reformatsiyaga qarshi "Iso jamiyati", ya'ni Iuzitlaz ordenini tasdiqlanishi.

2- boshqotirma

A)	1	4	1	1
B)	1	5	1	8
C)	1	3	8	7
D)	1	5	4	3

1. Podsho Rossiyasi tomonidan Xiva xonligi bosib olingan yil (1873).

A) Chingizxonning Urganchga hujumi boshlangan yili (1221).

B) Ulug'bek rasadxonasi qurilishi boshlangan yil (1428).

C) Yuz yillik urur boshlangan yil (1337).

D) Niderlandiyada gersog Albaning hukmronligi tugagan yil (1573).

Fikrimizcha, ilg'or pedagogik texnologiyalarni loyihalash va hayotga tadbiq etish muammosi mamlakatimizda ham ta'limda rivojlanish darajasi yuqori bo'lgan davlatlar qatori yoshlarda hurfkrilik, bilimga chanqoqlik, Vatanga sodiqlik, insonparvarlik tuyg'ularini shakllantirishga ijobiy ta'sir ko'rsatar edi.

TARIX FANINI O'QITISHDA TAQQOSLASH METODIDAN FOYDALANISH

Samatova Dilrabo Xamitovna

Navoiy viloyati Karmana tumani

4- umumta'lim maktab

tarix fani o'qituvchisi

O'zbekiston mustaqillikka erishganligi tufayli, jamiyatimizning hamma sohalarida jiddiy o'zgarishlar davri boshlandi. Shu jumladan tarix fani oldida ham yangi-yangi muammolar ilmiy izlanishlarni taqozo qilmoqda. Ayniqsa, tarix fanlarini o'qitishda uning usullaridan foydalanishga qiziqish kuchaymoqda. Tarix fanlarinig o'qitilishida jumladan, interfaol usullardan foydalanish dars jarayonini samaradorligini oshirishga xizmat qilmoqda. Shuningdek, bu usulnig imkoniyatlari shunchalik ko'p va ahamiyatliki, buni zamonamizning eng yangi pedagogik usuli desak, xato qilmagan bo'lamiz. Mazkur usul o'zining nechog'lik dars samaradorligini oshirishini amalda tasdiqlamoqda, o'qituvchi metodlaridan biri sifatida uning pedagogik amaliy faoliyati mezoniga aylanib bormoqda. Zero, o'qitish jarayonida turli usul va metodlar bor, binobarin ushbu usul ayniqsa, tarix darslarini o'rganishda amaliy ahamiyat kasb etadi deb bilamiz.

Tarix fanini o'qitish jarayonida eng muhim mantiqiy amallardan biri bo'lgan taqqoslashdan keng suratda foydalaniladi. Bu usulda taqqoslash paytida ularning belgilari ayniqsa aniq va to'liq ajratilib, tushunib olinadi; ayni vaqtda taqqoslash sintez rolini bajaradi, chunki taqqoslashda hamma vaqt ikki yoki bir necha hodisalar o'rtasidagi bog'lanishlar aniqlanadi.

Taqqoslashning mashq usuli (bu usul taqqoslash paytida bajariladigan mantiqiy amallarga to'g'ri keladi) o'quvchilarning zamon va makon tasavvurlarini hosil qilishda, ularni tarixiy sabablari hamda natijalarini tushunishga olib kelishda muhim rol o'ynaydi. Jamiyat taraqqiyotidagi bir xil jarayonlarning sabablari, natijalari va asosiy bosqichlarini taqqoslash hamda ularning turli mamlakatlardagi umumiy xususiyatini aniqlash yo'li bilan o'qituvchi o'quvchilarni ularning saviyasiga mos tarzda ana shu jarayonlar qonuniyatini tushunishga olib keladi.

5-6 sinflarda tarix darsini o'qitish jarayonida odatda quyidagilar taqqoslanadi:

1) bir vaqtga yoki turli tarixiy davrlarga taaluqli bir turdagi obyektlar (moddiy va ma'naviy madaniyat yodgorliklari, tarixiy-geografik obyektlar, masalan, mamlakatlarning hududlari);

2) turli vaqtda turli mamlakatlarda bo'lib o'tgan bir turdagi voqealar yoki hodisalar, ularning sabablari va natijalari;

3) bir mamlakatda yoki turli bir necha mamlakatda ayni bir vaqtda bo'lib o'tgan, bir-biriga o'xshash hamda bir-biridan farq qiladigan voqealar va hodisalar;

4) bir mamlakatning o'zida yoki bir toifa mamlakatlarda ijtimoiy taraqqiyotning bir-biriga qarama-qarshi xarakterdagi jarayonlarni (masalan, davlatlarning parchalib ketish va markazlashish jarayonlari);

6) turli mamlakatlardagi ijtimoiy taraqqiyotning bir-biriga o'xshab ketadigan yoki aynan o'xshaydigan jarayonlari, ularning sabablari, oqibatlari va natijalari (masalan, Yevropada yoki Osiyoda uyg'onish davri).

O'qitish jarayonida taqqoslash usullaridan tizimli foydalanish o'quvchilarning ana shu mantiqiy jarayonni tobora aniqroq bajaradigan bo'lishlariga yordam beradi. Taqqoslash mantiqiy jarayonning takomillasha borishi shu narsada o'z ifodasini topadiki, o'quvchilar tarixiy hodisaladagi tobora kamroq payqaladigan nozik tafovutlarni topa oladigan hamda taqqoslanayotgn ob'yektlar yoki hodisalar o'rtasidagi o'xshashlikning tobora kamroq ko'zga tashlanadigan xususiyatlarini aniqlaydigan bo'la boshlaydilar.

5-6 sinf o'quvchilarini taqqoslash usulini tashkil etuvchi usullardan ongli suratda foydalanishga o'rgatmoq uchun o'qituvchining texnologik xaritasi puxta o'ylangan, izchil suratda amalga oshiriladigan bo'lishi lozim.

O'quvchilarda taqqoslash usullarini yuzaga keltirishga qaratilgan ishda ularning bilish faoliyatidagi ba'zi bir xususiyatlarni hisobga olish zarur.

11-13-yoshlardagi o'quvchilarga xos bo'lgan boshqa bir xato- muhim bo'lmagan belgilar bo'yicha taqqoslashdir. Tadqiqotlarning ko'rsatishicha, taqqoslash vaqtida, hatto bu ish o'qituvchi rahbarligida bajariladigan taqdirda ham, "muhim bo'lmagan belgilar o'quvchilarga ko'pincha... muhim belgilarga qaraganda ko'proq ta'sir ko'rsatadi"¹.

5-6 sinf o'quvchilarining e'tiborini, ko'pincha, hodisalarning eng yaqqol ko'zga tashlanib turadigan va his-hayajon bilan idrok etadigan belgilari o'ziga jalb qiladi. Ko'p hollarda bolalar hodisalarning tashqi belgilarini aniqlash bilan cheklanadilar.

Psixologlar va tarix o'qituvchilarining kuzatishlari shuni ko'rsatadiki, quyi sinf o'quvchilari uchun ayniqsa qiyinchilik qiladigan vazifa- to'liq taqqoslash deb atalgan jarayon, ya'ni ayni bir vaqtda ham o'xshashlik, ham tafovut belgilarini aniqlashdir, chunki bunday vazifaning qo'yilishi ularning diqqatini ikkiga bo'lib yuboradi. Tarixiy voqealar, hodisalar va jarayonlarni taqqoslash malakasi o'quvchilarda aqliy faoliyatning quyidagi usullari negizida hosil bo'ladi:

- 1) hodisalarning taqqoslanadigan belgilarini topish usuli bilan;
- 2) taqqoslanadigan muhim belgilarni muhim bo'lmagan belgilardan ajratib olish usuli bilan;
- 3) ularning qay darajada muhimligi va asosiy belgiga qay darajada bog'liqligiga qarab o'z o'rnini belgilash va shu asosda taqqoslash rejasini tuzish usuli bilan;
- 4) rejada ajratib ko'rsatilgan belgilar bo'yicha hodisalarni izchil tartibda taqqoslash usuli bilan.

5-6 sinflarda o'quvchilar o'zlari mustaqil suratda narsalar va hodisalarning taqqoslanadigan bir necha muhim belgilarini ajrata bilishga, ularni sababli bog'lanishga qarab joy-joyiga qo'yishga va shu belgilar bo'yicha izchil tartibda taqqoslab chiqishga o'rganadilar. O'qituvchi ishning ana shu usullarini turli xarakterdagi va murakkabligi turli darajada bo'lgan tarixiy ob'ektlarga nisbatan tatbiq etish bilan asta-sekin o'quvchilarni tanishtira boradi.

Ekspiriment tariqasida o'tkazilgan tekshirish asosida, 5-6 sinf o'quvchilarida tarixiy hodisalarni taqqoslay olish malakasini hosil qilishga qaratilgan topshiriqlarning namuna tarzidagi turlarini hamda ularning izchil tartibini tavsiya etish mumkin.

Madaniyat mavzularida tasviriy san'at asarlarini taqqoslashga doir topshiriqlarning murakkablashib borish namunalarini keltiramiz:

- 1) bir xalqning bir davrga taaluqli san'at yo'li bilan ularning o'xshashlik xususiyatlarini aniqlash (Misrning turli xil bo'rtma rasmlarida, qadimgi yunon haykallarida, Uyg'onish davridagi san'atkorlarining rassomlik va haykaltaroshlik asarlarida odam qiyofasining tasvirlanishi);
- 2) turli xalqlar san'at yoqgorliklarining bir-biriga o'xshash va bir-biridan farq qiluvchi xususiyatlarini aniqlash (qadimgi grek va qadimgi Rim haykaltaroshligida, arablar me'morchiligi bilan Yevropadagi turli xalqlarning o'rta asrlarga xos gotik inshootlari);
- 3) turli davrlarga xos san'atning turli yodgorliklari o'rtasidagi o'xshashlik xususiyatlarini aniqlash (qadimgi davr- Uyg'onish davri);
- 4) turli davrlarga xos san'atning tipik yodgorliklari o'rtasidagi tafovut xususiyatlarini aniqlash (qadimgi davr-o'rta asrlar davri, ilk o'rta asrlar davri- Uyg'onish davri).

O'quvchilar topshiriqlarni bajarish vaqtida qadimgi dunyodagi ayrim xalqlarda odamlar qiyofasini tasvirlashda takrorlanadigan umumiy va muhim xususiyatlarini ajratib oladilar. Ularni bajarishda, jumladan, taqqoslashning izchil tartibini belgilashda san'at asarini tahlil qilishning mantiqiy jadvaldan amaliy jarayonda foydalanish yordam beradi.

TARIX TA'LIMIDAGI DOLZARB MUAMMOLAR VA ULARNING YECHIMI

Toshnazarov Jamshid

Navoiy viloyati Xatirchi tumani

73-umumiy o'rta ta'lim maktabi

tarix faani o'qituvchisi

Yurtimizda mustaqillikning dastlabki kunlaridan jamiyatning barcha sohalarida tub o'zgarishlar amalga oshmoqda. Biz rivojlangan mamlakatlar tajribasida o'z isbotini topgan bozor munosabatlariga asoslangan, inson manfaatlari ustuvor bo'lgan jamiyatni qura boshladik. Jamiyatning barcha tarmoqlarida yuqori texnologiyalarni amalga tadbqiq qiladigan kadrlarni tayyorlash vazifasi ta'lim tizimining zimmasiga yuklanadi. Bu jamiyatda yashaydigan fuqaro yuqori texnologiyaslrni amalga tadbqiq qiladigan kadrlarni tayyorlash vazifasi ta'lim tizimining zimmasiga yuklanadi. Bu jamiyatda yashaydigan fuqaro yuqori saviyadagi zamonaviy bilim, tegishli ko'nikma va malakaga ega bo'lgan taqdirlargina to'laqonli hayot kechirish imkoniyatiga ega. Yuqori texnologiyalarga asoslangan jamiyat har bir kishidan o'z ishiga ijodiy, kreativ yondashuvni va yuksak darajadagi kasb mahoratini talab qiladi. Shu sababli bunday talablarni bajarish qobiliyatiga ega bo'lgan kishining sifatleri boshda oilada, keyin esa asosan o'rta maktabda shakllantiriladi. Bu jamiyatda yashaydigan fuqaro hiozirgi kunda maktab partasida o'tiribdi. Bu jamiyat axborot-kommunikatsiya hamda yuqori texnologiyalarga asoslangan bo'ladi. Ta'limning modernizatsiyalashuvi ta'lim muassasalarining taraqqiyoti, o'quvchilarni ma'naviy barkamolligi, yoshlarning ijodiy qobiliyatini yuksaltirish masalalari bilan mushtarakdir. Ushbu jarayonda ta'limning barcha imkoniyatlaridan foydalanish, ta'lim mazmunini yanada boyitish-takomillashtirish amaliy ahamiyat kasb etadi. Bugungi kunda yuqori malakali pedagog kadrlar tayyorlash, o'quvchilarning qobiliyatlari va imkoniyatlariga muvofiq ravishda ta'limga tabaqalashtirilgan yondashuvini joriy etish, ta'lim berishning ilg'or pedagogik texnologiyalarini, zamonaviy o'quv-uslubiy majmualarni yaratish hamda o'quv-tarbiya jarayonini didaktik jihatdan ta'minlash vazifalari bilan mustahkamlangan. Ta'limning ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lgan tarix ta'limi bozor munosabatlariga asoslangan demokratik jamiyatda yashaydigan shaxs va fuqaroni shakllantirishda asosiy o'rinni egallaydi. Zamonaviy tarix ta'limini tashkillashtirishning asosiy o'rinni egallaydi. Tarix darsining asosiy maqsad va vazifalari bu—o'quvchiga o'tiladigan mavzu bo'yicha tegishli bilim berish, rivojlantiruvchi bilim hosil qilish hamda mavzuga mos tegishli tarbiyani berish. Shuningdek o'quvchida hayotiy o'quv ko'nikmalarni shakllantirish hisoblanadi. Darsni samarasini ta'minlash uchun tarix o'qituvchisi faoliyati muim o'rin tutadi. Tarix o'qituvchisining nazariy va amaliy bilimi yetarli darajada shakllangan bo'lib u darsning vazifalarini aniq belgilash qobiliyatiga ega bo'lishi kerak. Maktabda tarix o'qitishning maqsadi, ta'lim-tarbiyaviy vazifalari va mazmunini bilish uchun tarix o'qitishning ilmiy asoslarini egallab olishning o'zi kifoya qilmaydi. Tarix ta'limini darsda, darsdan tashqari mashg'ulotlar, boshqa turli madniy-ma'rifiy tadbirlar asosida amalga oshiriladi. Tarix ta'limini hayotiyilgini ta'minlash deganda nimani tushunamiz? Bu eng avvalo o'quvchining tarix ta'limida oladigan bilimi, ko'nikma va malakasini o'z kelajak mustaqil hayotida foydalanishi mumkin bo'lishidir. Demak, tarix ta'limi o'quvchini kelajak mustaqil hayotga tayyorlashda va uning ijtimoiylashuviga yordam beradigan mazmunga ega bo'lishi kerak. O'z vaqtida taniqli olim M.Behbudiy shunday ta'kidlagan edi: "Shuning bilmoq, tarix o'qimoq kerak. Xulosa, din-u diyonatdan boxabar bo'lmoqni xohlaydurgan har kim uchun tarix o'qimoq kerak, chunki har nimasa va ishning asli va nasli tarixdan bilinur. Katta kishi bo'lmoq uchun tarix bilmoq lozimdir."

Zamonaviy tarix darsini tashkil etish uchun tarix o'qituvchisi hayot sinovidan o'tgan ma'lum bir o'qitishning zamonaviy pedagogic texnologiyalardan foydalanish maqsadga muvofiq bo'ladi. Ana shunday o'qitish texnologiyalaridan biri tarix o'qitish jarayonini loyihalash bo'ladi. Amerika-Yevropa ta'lim tizimida keng qo'llanib kelinayotgan loyiha metodi o'quvchi shaxsining rivojlanishida nufuzli mavqeni egallab turgani yaqol ko'rinmoqda. Hozirgi kunda tarix ta'limida yuz berayotgan ijobiy siljishlar loyiha metoini o'qitish jarayonida tadbqiq etish dolzarb ekanligini ko'rsatmoqda. Tarix fanida boshqa ijtimoiy-gumanitar fanlardan farq qilgan holda loyihalash metoini uning har bir mavzusi bo'yicha turli shakl va ko'rinishlarda tadbqiq etilishi mumkin. Loyihalash metodi asosida tarix darslarini o'tkazish tarix o'qituvchisining yuqori malaka, bilim ijodkorligini namoyon qilishiga imkon yaratadi. Chunki har bir loyiha ijodkorlik bilan yondashib,

zaruriy materiallarni tanlab, ajratib olishni, topshiriq va mashqlarning samarali tizimini ishlab chiqishni talab iladi. Shu bilan birga, loyihalarni o'quv jarayoniga kiritish, tashkiliy va psixologik jihatdan bir qator muammolarni yechishni talab qiladi. O'quv bo'limi yangi o'quv yilida o'quv loyihalarini bajarish rejasini tuzadi. O'quv yilining boshlanishida har bir sinfda tarix fani o'quv dasturidan uning bo'limlari, mavzulari va savollar loyiha asosida o'qitish uchun tanlab olinadi. Tarix o'qituvchisi loyihalar metodini o'quv jarayonida tadbiq etish uchun o'quv yili boshlanishidan loyiha metodi bo'yicha dars o'tishni rejalashtirishi lozim. Loyihalanadigan mavzular o'quv metodik birlashma muhokamasiga tavsiya etiladi. Mavzular bo'yicha o'quv loyihalari tarix o'qituvchisi tomonidan tuziladi. Eng avvalo, tanlangan mavzu o'quvchida qiziqish uyg'otishi, shu mavzu ustida ishlash istagi paydo bo'lishi kerak.

Tarix fani o'qituvchisi tanlanadigan mavzuning mohiyat-mazmunini har tomonlama tahlil qilib, loyihaning asosiy muammosini aniqlashtiradi. Loyiha ilmiy-nazariy va amaliy asoslanib, uning asosnomasi shakllantirilib, o'quv-metodik birlashma muhokamasiga taqdim etiladi. O'quv loyihalari puxta ishlangan bo'lsa, u o'quvchilarda yangi bilim hosil qilishga samarali xizmat qiladi.

TARIX FANLARINI O'QITISHNING ZAMONAVIY METODLARI VA ULARNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI.

Xudoyberdiyev Ilhom

Navoiy viloyati Qiziltepa tumani

26 - umumiy o'rta ta'lim maktabi

Tarix fani o'qituvchisi

Annotatsiya: maqolada tarix fanini o'qitishda zamonaviy pedagogik texnologiyalarning dars samaradorligiga erishishning o'ziga xos xususiyatlari bayon qilingan.

Kalit so'zlar: metod, usul, hikoya, ma'ruza, suhbat, ana'anaviy, noana'anaviy, illyustratsiya metodi, laboratoriya, mashq.

Yurtimizda amalga oshirilgan islohotlar tufayli barcha, jumladan, ijtimoiy - iqtisodiy sohalarda, shuningdek, ta'lim tizimida ham keskin o'zgarishlar yuz bermoqda. Xususan, bugungi kunda xorijiy davlatlarda samarali qo'llanilayotgan "Keys-study", "Loyiha", hamkorlikda o'qitish texnologiyalari, "T-sxema", "Blits-so'rov" va boshqa interfaol usullar haqida ma'lumot, hamda ularni dars jarayoniga tatbiq etish mexanizmini yoritib berishga harakat qilinmoqda. Shu vaqtgacha an'anaviy ta'limda talabalarni faqat tayyor bilimlarni egalashga o'rgatib kelingan edi. Bunday usul talabalarida mustaqil fikrlash, ijodiy izlanish, tashabbuskorlikni so'ndirar edi. Endi o'quv jarayonini yangilangan dastur va standart talablariga javob beradigan zamonaviy darslar asosida tashkil etish davri keldi. Boshqacha qilib aytganda zerikarli darslar o'rniga zamonaviy darslarni tashkil etishga ma'suliyat bilan yondashadigan, kasbiy bilimdon, metodik mahoratga ega, ma'suliyatli, interfaol pedagogik texnologiyani mukammal o'zlashtirib olgan, innovatsiyalar asosida ta'limni tashkil eta oladigan o'qituvchilarga talab oshib bormoqda. Shuning uchun ham, ta'lim muassasalarining o'quv tarbiyaviy jarayonida zamonaviy o'qitish uslublari-interfaol uslublari, innovatsion texnologiyalarning o'rnini va ahamiyati beqiyosdir. Pedagogik texnologiya va ularni ta'limda qo'llanishiga oid bilimlar, tajriba talabalarni bilimli va yetuk malakaga ega bo'lishlarini ta'minlaydi.

Metod - yunoncha "metodos" so'zdan olingan bo'lib, izlanish, bilish yo'li, nazariya, ta'limot, biror narsaga yo'l ma'nosini anglatadi. Aniq vazifani echishga bo'ysundirilgan, borliqni amaliy yoki nazariy o'zlashtirish yo'llarining yig'indisidir. Shuningdek, maqsadga erishishning aniq, qisqa va maqbul yo'li hisoblanadi. Metod-tarixiy tadqiqotlar jarayonida aniq maqsadga olib boruvchi usullar va jarayonlar yig'indisidan iborat. O'qitish metodi esa ta'lim jarayonida o'qituvchi va o'quvchilarning ma'lum maqsadga erishishga qaratilgan birgalikdagi faoliyat usullari yoki ta'limda maqsadga erishish, masalalarni hal qilish yo'llari, usullari tushuniladi. O'qitish metodi tarkibida usullar alohida ajralib turadi.

Usul – metodning tarkibiy qismi, metodni amalga oshirishda bir martagina qo'llaniladigan va alohida qadam hisoblanadi. Boshqacha qilib aytganda, o'qitish metodlari har ikkala faoliyatning, ya'ni o'qituvchi tomonidan o'quvchilarni bilim, ko'nikma va malakalar bilan qurollantirish, ahloqiy jihatdan tarbiyalash, ularda ilmiy dunyoqarashni shakllantirish hamda o'quvchilar tomonidan o'sha nazarda tutilgan ilmiy bilim, ko'nikma va malakalarni o'zlashtirish faoliyatida ko'llaniladigan usullarni o'z ichiga oladi.

Pedagogikaga oid adabiyotlarda o'qitish metodlariga katta ahamiyat beriladi. Didaktika bilan shug'ullanuvchilar metodni o'quv jarayonining o'zagi, ko'zlangan maqsad va pirovard natijani bog'lovchi vosita deb izohlaydilar.

O'qitish metodi "o'qitishning maqsadi – mazmuni, metodi, shakli, usullari" tizimida muhim o'rin egallaydi. O'qitish metodi – murakkab, ko'p qirrali, ko'p sifatlarga ega bo'lgan ta'limdir. O'qitish metodida o'qitishning ob'ektiv qonuniyatlari, maqsadlari, mazmuni, tamoyillari, shakllari o'z aksini topadi. Metodlar boshqa didaktik kategoriyalarga dialektik bog'liq va biri boshqalarini taqozo qiladi, ya'ni o'qitishning maqsadi, mazmuni, shakli hosilasi sifatida metodlar didaktik kategoriyalarga aks ta'sir ko'rsatadi.

Ta'lim metodlari o'quv tarbiya jarayonining tarkibiy qismi bo'lib, ularsiz ta'lim maqsadi, vazifalarini amalga oshirish, o'quv materiallarimazmunini o'zlashtirish mumkin emas. Ta'lim metodi vositasida o'qituvchi va o'quvchining faoliyati o'zaro muvofiqlashadi. Ta'lim metodi - o'qituvchi va o'quvchilarning ma'lumot mazmuniga yo'naltirilgan faoliyatni tartibga solish

yoʻlidir.

Ayrim adabiyotlarda pedagoglar tomonidan —metod bilan —usul tushunchalarini chalkash ishlatish holatlari mavjud. Oʻqitish metodlarini muvaffaqiyatli amalga oshishi albatta usullarning mahorat bilan qoʻllanilishiga bogʻliq. Aksariyat pedagoglar —metod tushunchasini —usul deb tarjima qilib oʻzlarini va tadqiqotchilarni ham chalgʻitadilar. Bizningcha metod tushunchasini tarjima qilish kerak emas. Taʼlimda metodlar tizimidan keng foydalanilgan taqdirdagina taʼlim-tarbiya ishlari sohasida natijarga erishish mumkin. G.Fuzailovning “Tarix oʻqitish metodikasi” nomli oʻquv qoʻllanmasida anʼanaviy metodlar umumlashtirilib toʻrtga ajratilib, ularning usullari koʻrsatilgan.

Taʼlim metodlari tizimi deb, eng muhim umumiy belgilari bilan oʻzaro bogʻlangan, bir-biriga taʼsir koʻrsatadigan metodlar guruhiga aytiladi. Bu metodlarning umumiy muhim belgilari - oʻqitish va oʻrganish usullari hamda oʻqituvchi va oʻquvchilarning tafakkur faoliyatidan iboratdir.

Oʻqitish metodlari usullari va oʻquvchilar tafakkur faoliyatining turli shakllari oʻrtasidagi oʻzaro aloqa va ularning bir-biriga koʻrsatadigan taʼsiri asosida bir tizimdagi metodlarning oʻzaro bogʻliqligi yuzaga keladi. Taʼlim tizimi tajribasida koʻrsatmali oʻqitish deyarli hech qachon oʻqituvchining bayonisiz qoʻllanilmaydi, oʻqituvchining bayoni ham doim koʻrsatmali vositalarga suyanadi. Oʻquvchilarning texnika vositalari, matnlar va boshqalar ustidagi amaliy faoliyati taʼlimning koʻrsatmali va ogʻzaki usullari bilan chambarchas bogʻliq boʻladi.

ИККИНЧИ JAҲОН УРУШИ YИЛЛАРИДА О'ЗБЕКИСТОНЛИК JАНГЧИЛАРНИ FАШИЗМНИ ТОР-МОР ETИШДАГИ JАСОРАТЛАРИ

Xushmurodova Zokiya Arslonovna

Navoiy viloyati Xatirchi tumani

18-umumta'lim maktabining tarix fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada Ikkinchi jahon urushi yillarida O'zbekistonning urush girdobiga tortilishi va O'zbekistonlik jangchilarni fashizmni tor-mor etishdagi jasoratlari haqida ilmiy ma'lumotlar keltirib o'tilgan.

Kalit so'zlar: Harbiy va mehnat safarbarlik, diviziya, orden, medallar.

Ikkinchi jahon urushiga qanday qaralmasin, bu urush qaysi g'oya ostida va kimning izmi bilan olib borilgan bo'lmasin, o'z vatani, el-yurtining yorug' kelajagi, beg'ubor osmoni uchun jang maydonlarida halok bo'lganlarning, o'z umrlarini bevaqt xazon qilgan insonlarni doimo yodda saqlaymiz.

I.A.Karimov.

Insoniyat juda ko'plab urushlarni boshidan kechirgan. Lekin bu urushlar ichida ikkinchi jahon urushi tarixda eng dahshatli, eng ko'p talafot va katta vayronagarchilik keltirgan, 50 mlndan ortiq kishining yostig'ini quritgan urush sifatida iz qoldirdi. Maxsus adabiyotlarda qayd etilishicha, bu urush olti yil (1939-yil sentabr – 1945-yil sentabr) davom etib, yer sharining 80% aholisi joylashgan hududni o'z domiga tortdi. Bu urushda armiya saflariga jami 110 mln kishi safarbar etilib, 65-67 mln kishi halok bo'lgan. Bu urush ayni paytda eng dahshatli qurollar ishlatilgan urush ham edi.

Fashizmni dunyoga hukmron bo'lishga intilishi va insoniyat boshiga keltirishi mumkin bo'lgan kulfati antifashistik kuchlarni birlashtirdi. Erksevar xalqlarning birgalikda fashizm ustidan qozonilgan g'alabasiga osonlikcha erishilmadi.

Bu urushga majburan tortilgan Sovet Ittifoqi xalqlari mustamlaka asoratida bo'lgan barcha respublikalar, shu jumladan, O'zbekiston xalqlari uchun ham og'ir sinovlar vaqti va ularning nemis fashist bosqinchilariga qarshi fidokorona kurashi boshlandi. Arxiv hujjatlarining dalolat berishicha, urushning dastlabki kunlaridanoq respublikaning shahar va tuman harbiy komissarliklariga 14 mingdan ortiq arizalar tushgan.

Urushning dastlabki kunlaridanoq O'zbekistonning barcha moddiy va ma'naviy kuchlari, resurslari front uchun safarbar qilina boshlandi. Umumiy harbiy safarbarlik e'lon qilindi. O'zbekiston hukumati milliy harbiy qo'shilmalar tuzish tashabbusi bilan chiqdi.

1941-yil 13-noyabrdan 1942-yil martgacha 14ta milliy harbiy qo'shilma, jumladan, 9 ta o'qchi brigada, 5 ta otliq askarlar diviziyasi tuzilib frontga jo'natildi. 1941-yilda respublika aholisi 6,5 mln kishini tashkil etgan bo'lib, ikkinchi jahon urushi frontlariga O'zbekistondan 1mln 433200 kishi safarbar etilgan. Binobarin O'zbekiston aholisining 22 foizi jang maydonlarida qatnashib, ularning ko'pchiligi mardlik namunalarini ko'rsatib, jangovar orden va medallar bilan taqdirlandi. Urushda ishtirok etganlardan 268005 kishi halok bo'ldi, 132670 kishi bedarak yo'qoldi, 60452 kishi esa mayib-majruh bo'lib qoldi. O'zbekistonliklarning urushda ko'rsatgan mardligi va jasorati yuqori baholandi. Frontda ko'rsatgan jasoratlari uchun O'zbekistonliklardan jami 120 ming jangchi hukumat ordeni va medallari bilan mukofotlandi. Ulardan 280 kishi Qahramon unvoniga sazovar bo'ldi, 32 nafar o'zbekistonliklar jangchilar uchala darajadagi Shuhrat ordeni bilan mukofotlandi. Jumladan 1753 nafar o'zbekistonlik jangchilar "Moskva mudofaasi uchun" medali, 1706 kishi "Berlinni olganligi uchun", 109208 o'zbekistonlik jangchilar Germaniya ustidan g'alaba qozonilganligi uchun medallari bilan taqdirlandilar.

Hamyurtlarimizdan bir necha mingga Italiya, Buyuk Britaniya, Fransiya, Yugoslaviya, Polsha, Chexoslovakiya, Vengriya kabi davlatlarning orden va medallari bilan mukofotlandilar. Ularning orasidan birinchi o'zbek generali, 57-gvardiyachi diviziyaning qo'mondoni Sobir Rahimov, Janubiy-G'arbiy front tarkibidagi 353-tog' o'qchi polka jangchisi Qo'chqor Turdiyev, mohir mergan va razvedkachi Zebo G'aniyeva, "Oryol" diviziyasi faxriy nomini olgan 5-o'qchi diviziya tarkibidagi farg'onalik Ahmadjon Shukurov va boshqa ko'plab hamyurtlarimizning ismlarini sanab o'tishimiz mumkin. Ularning jasorati vatanimizning bugungi yosh avlodi uchun namuna yulduzidir. Bu

yurtdoshlarimizning ba'zilarini xoki begona va olis yurtlarda qolib ketdi.

Ozodlik va erk uchun, Vatan uchun jon fido qilgan insonlarni doimo yodda saqlash uchun 9-may "Xotira va Qadrlash kuni" deb e'lon qilindi. Urushda qurbon bo'lganlarni xotirlash, biz bilan hozirgi kunlarda yonma-yon yashayotgan urush faxriylarini qadrlash, e'zozlash, hurmat-izzatini joyiga qo'yishdek ulug'vor insoniy ishlar yoshlarimizni vatanga muhabbat ruhida tarbiyalashda, mustaqil O'zbekistonning milliy xavfsizligini mustahkamlashda katta ahamiyatga egadir.

Zero xalq uchun qilingan ish, ko'rsatilgan har bir jasorat manguликка daxldordir. Ular hech qachon unutilmaydi.

Foydanilgan adabiyotlar:

1. Ikkinchi jahon urushi va front gazetalari (Birinchi kitob) Toshkent. "Akademik nashr" 2017y.
2. Шамсутдинов Р, Каримов Ш Ватан тарихи. II китоб. Андижон. "Мерос" 1998y.
3. O'zbekistonning yangi tarixi. Ikkinchi kitob. O'zbekiston sovet mustamlakachiligi davrida. Toshkent. "Sharq" 2000 y.

О'ЗБЕКИСТОН ТАРИХINI О'РГАНИШНИНГ ИЛМИЙ-НАЗАРИЙ ВА МЕТОДОЛОГИК АСОСЛАРИ.

Abdullayeva Nigora Po'latovna

Xorazm viloyati shovot tumani
53-maktab tarix fani o'qituvchisi.
Email:nigora53maktab@umail.uz

Safasheva Muhayyo

Xorazm viloyati shovot tumani
25-maktab tarix fani o'qituvchisi.
Email: muhayyo25@umail.uz

Annotatsiya: ushbu maqolada O'zbekiston tarixini o'rganishning ilmiy-nazariy va metodologik asoslari qanday ahamiyatlarga ega ekanligi haqida mulohazalar yuritiladi.

Kalit so'zlari: madaniyat, metodologiya

O'zbekiston tarixini o'rgani ilmiy - nazariy va metodologik asoslari. Mustaqillik sharofati bilan O'zbekiston tarixi fanini o'rganish davlat siyosati darajasiga ko'tarildi. Shu urinda Islom Karimovning «Tarixiy xotirasiz barkamol kishi bo'lmaganidek, o'z tarixini bilmagan xalqning kelajag'i ham bo'lmaydi», «Tarix xalq ma'naviyatining asosidir», «Tarixiy xotirasiz kelajak yo'q», «O'zlikni anglash tarixni bilishdan boshlanadi», «Inson uchun tarixdan judo bo'lish - hayotdan judo bo'lish demakdir» kabi so'zlari ham nazariy, ham metodologik ahamiyatga egadir (Karimov I.A. O'zbekistonning o'z istiqloq va taraqqiyot yo'li. - T.:O'zbekiston, 1992. -B.71; Tarixiy xotirasiz kelajak yuq. -T.: Sharq,1998. -B. 10-21). Islom Karimov o'tmishni o'rganishda tarixiy tahlilni ilmiy jihatdan xolisona va xalol amalga oshirish asosiy vazifadir, deb uqtirgan. Bu vazifani amalga oshirish O'zbekiston tarixi fanini o'rganishning ilmiy va uslubiy asoslariga tayanishni talab etadi. Bunday yondashish zaminida dialektik metodni qo'llash yotadi. Dialektika (yunoncha - dialektike - rivojlanish to'g'risidagi falsafiy ta'limot) olam yagona va yaxlit, unda sodir bo'ladigan hodisalar, voqealar umumiy va o'zaro bog'lanishi, o'zlo'qsiz harakatda, ziddiyatli taraqqiyotda bo'ladi, deb ta'lim beradi. Bu degani olamda sodir bo'lgan hodisalar, voqealar ma'lum bir bog'lanishda, o'zlo'qsiz harakatda, ziddiyatli taraqqiyot jarayonida sodir bo'lishini inobatga olmoq lozim. Demak, O'zbekiston tarixini o'rganar ekanmiz, uning jahon tarixining bir bo'lagi ekanligini yodda tutmok darkor. Negaki, har bir xalq tarixi milliylik, o'ziga xos betakror xususiyatlari bilan jahon tarixi, butun insoniyat taraqqiyoti bilan umumiy bog'lanishdadir. Tarixiy voqea, hodisalarni o'rganish, tahlil etish va yoritishda xolislik - haqqoniy, adolatli yondashuv muhim metodologik qoidadir. Prezidentimiz Islom Karimov ta'biri bilan aytganda, «Tarixiy xotira tuyg'usi to'laqonli ravishda tiklangan, xalq bosib o'tgan yo'l o'zining barcha muvaffaqiyat va zafarlari, yo'qotish va qurbonlari, quvonch va izzatoblari bilan xolis va haqqoniy o'rganilgan taqdirdagina chinakam tarix bo'ladi» {Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat - yengilmas kuch. -T.: Ma'naviyat, 2008. B. 97). Xolislik qoidasi tarixiy voqea, hodisalarni o'rganayotganda ular bilan bog'liq bo'lgan barcha faktlarning xech bir istisnosiz butun majmui bilan birga olib tekshirishni, aniq, haqqoniy dalillarga asoslanishini talab qiladi. Tarixiy hodisalarni bir butun xolda, o'zaro aloqada va munosabatda, deb o'rganish darkor. O'zbekiston tarixini o'rganishda tarixiylik metodologiyasi muhim ahamiyatga ega. Tarixiylik tamoyili o'sha davr shart - sharoitlarini, tarixiy muhitni inobatga olmoqni takraro qiladi. Voqea - hodisalarni o'rganishda tarixiy bog'lanish, tarixiy rivojlanish jarayoniga e'tibor qilmoq zarur. Har bir hodisa qanday tarixiy sharoitda, muhitda bo'lganligini bu hodisa o'z taraqqiyotida qanday asosiy bosqichlarni bosib o'tganligini, keyinchalik u qanday bo'lib kolganligini bilish tarixiylik qoidasining asosiy talabidir. Masalan, bironta davlat faoliyatiga tarixiylik nuqtai nazaridan turib baho bermokchi bo'lsak, «birinchidan, u qachon, qanday tarixiy sharoitda paydo bo'ldi, ikkinchidan, u o'z taraqqiyotida qanday bosqinchilarni bosib o'tdi?, uchinchidan, u xali ham mavjudmi?, Hozir kay ahvolda, qanday bo'lib koldi?» degan savollarga aniq javob berish zarur bo'ladi. Tarixiylik metodologiyasi xalqning o'tmishini, hozirgi zamon va kelajag'ini yagona tabiiy jarayon deb, o'tmish hozirgi zamonni tayyorlaydi, hozirgi zamon kelajakni yaratadi, degan taraqqiyot qonuni asosida qaraydi. Insoniyat ana shunday umumiy yo'ldan borayotgan ekan, porlok; hayot, turmush kurmokchi bo'lgan avlod tarix fani orqali o'z O'tmishini yaxshi bilmogi

lozim. O'tmishni, ajdodlarimiz tarixini qanchalik yaxshi bilsak, anglab yetsak, hozirgi zamonni, mustaqilligimiz mazmunini shunchalik mukammal tushunamiz, kelajakni to'g'ri tasavvur etamiz. Shuningdek, hozirgi zamonni, bugungi avlodning bunyodkorlik faoliyatini to'g'ri idrok etish o'tmishni, tariximizni chuqur anglashga ko'maklashadi. Tarixni o'rganish faktlarni takkrslash, mantiyiy qiyosiy xulosalar chiqarish va umuman falsafiy tafakkur bilan yondashishni talab qiladi va O'tmishimizni teran anglashda asosiy mezon bo'lib krladi. Tarix fanining rivoji, uning metodologiyasi rivojiga bog'liq; bo'lganidek, tarix fani metodologiyasi yuksak darajada takomil topishi tarix fani kay darajada ekanligiga ham bog'liq, Bu xoldagi o'zviy ikki tomonlama bog'liqdik umumiy qonuniyatidir. Mana shu o'zaro aloqadorlik qonuniyati, qadim mumtoz tarixshunosligimiz va hozirgi zamon tamadduniga, sivilizatsiyasiga asoslanadi, O'zbekistan tarixi fani metodologiyasi ikki qismdan iborat:

1) O'zbekiston tarixi fanining metodologik ilmiy - nazariy, g'oyaviy - mafkuraviy va falsafiy asoslari. Unga quyidagilar kiradi:

2) O'zbekiston tarixi fanining metodologik asoslari va tamoyillari quyidagilardan iborat:

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Usmonov K, Sodiqov M., Oblomurodov N. O'zbekiston tarixi. I - qism. - T.: 2002. - B. 6-21.
2. O'zbekiston tarixi / R. Murtazaeva umumiy tahriri ostida, - T.: Yangi asr avlodi, 2003. -B. 7-20.

AMIR TEMUR YIRIK DAVLAT ARBOBI VA YUKSAK MA'NAVIYAT EGASI.

Madumarova Zaxro Miralimovna

Toshkent viloyati Qibray tumani XTB ga qarashli
17-umumta'lim maktabi tarix fani o'qituvchisi

Annotatsiya: ushbu maqolada Amir Temurning hayot faoliyati, 'Temur tuzuklari' asarida uning ma'naviy-ma'rifiy qarashlari haqidagi ma'lumotlar bayon etilgan.

Kalit so'zlar: Amir Temur, sarkarda, Temur tuzuklari, Movarounnahr, siyosat.

Amir Temur— buyuk shaxs, yirik davlat arbobi, sarkarda, qonunshunos, iste'dodli me'mor, notiq, ruhshunos, shu bilan birga el yurtini, xalqini sevgan va uni jahonga mashhur qilgan inson. Amir Temurning tarixi ko'p jildlik kitoblar yozishga arziydi. Mustaqillikka erishgunimizga qadar buni amalga oshirishning imkoniga ega emas edik. Chunki kommunistik g'oya bunga yo'l bermasdi. Amir Temurning o'zi tahqirlanib, tuhmatu-malomatlarga qoldi. Mustaqillik tufayli ko'p ming yillik boy tariximizni, shu jumladan ulug' bobomiz Amir Temurni o'rganish imkoniga ega bo'ldik. Amir Temur 1336 yilning 9 aprelida Shahrisabzning Xo'ja Ilg'or qishlog'ida tavallud topdi. Temurning yoshligi va yigitlik yillari mamlakat og'ir ijtimoiy-siyosiy, iqtisodiy qiyinchiliklar iskanjasiga tushib qolgan bir davrda kechdi. Amir Temur ibn Tarag'ay Bahodir hayoti va faoliyatida ikki davr yaqqol ko'zga tashlandi.

Birinchi davr 1360-1386 yillarini (25-46 yoshlarda) o'z ichiga oladi. Temur bu davrda Mavorounnahrda mo'g'ul hokimligidan mustaqil kuchli markazlashgan davlat tuzish yo'lida kurashdi. Mavorounnahrni birlashtirishdan manfaatdor bo'lgan turk va tojik zodagonlari – oqsuyaklari kabi sotsial kuchlar bilan birgalikda O'rta asr o'zboshimcha feodallariga, markazlashish va birlashishga zid harakatlari mamlakatni parchalangan holatda saqlashga intiluvchilarga o'zaro urushlarga undovchilarga qarshi kurash olib bordi.

Amir Temur o'zi bilibmi-bilmasdanmi, lekin bir qator xalqlar va yurtlarni mustamlakachilar zulmidan ozod bo'lishiga yordam berdi. Masalan, o'sha davrning eng qudratli hukmdorlaridan hisoblandan Boyadzid Yildirimni (Qaysar) tor-mor keltirib Bolqon yarim oroli va Yevropa xalqlariga ozodlik bag'ishladi, Oltin O'rta xoni To'xtamishxonni ikki marta tor-mor etib Rossiyani mo'g'ullar hukmronligidan qutilishini qariyb 300 yilga tezlashtirdi. Temur 25 yoshida Shahrisabz hokimi bo'lishga muyassar bo'ldi. Uning otasi shu yilning oq suyaklardan bo'lgan Amir Tarag'ay Bahodir vafot etdi. Sohibqironning bunyodkorlik sohasidagi tarixiy xizmatlaribeqiyos. Temur va uning avlodlari say'i-harakatlari bilan qurilgan madrasalar, masjidlar, xonakohlar, saroylar, bozorlar, qal'alar, kanallar va boshqa inshootlarning son-sanog'i yo'q. Bibixonim jome masjidi, Go'ri Amir, Axmad Yassaviy, Zangi Ota maqbaralari, Oqsaroy, Ko'ksaroy va Shohi Zinda me'moriy mo'jizalari, Bog'i Chinor, Bog'i Baland, Bog'i Dilkusho, Bog'i Behishtsingari o'nlab go'zal saroy-bog'lar va shu kabi boshqa inshootlar uning bevosita rahnamonligida bunyod etilgan. Tarixchi Sharofiddin Ali Yazdiyning guvohlik berishicha, Amir Temur «Obodonlikka yaraydigan biror qarich yerning ham zoe bo'lishini ravo ko'rmasdi». Tarix bu qo'xna dunyoda juda ko'p jahongirlarni ko'rgan. Amir Temurning boshqa sarkardalardan farqi shundaki, u umr bo'yi bunyodkorlik bilan mashg'ul bo'lgan. Uning «qay bir joydan bir g'isht olsam, o'rniga o'n g'isht qo'ydim, bir daraxt kestirsam, o'rniga o'nta daraxt ektirdim» degan so'zlari bunyodkorlik, yaratuvchanlik faoliyatining tasdig'idir. «Agar bizning qudratimizni bilmoqchi bo'lsangiz, qurgan binolarimizga boqing» deganda Amir Temur, avvalo, o'z xalqiga, kelajak avlodlariga murojaat qilgan desak yanglishmaymiz. "Temur tuzuklari" XIV–XV asrlar voqealari va hayotini yorituvchi qimmatli manba, Amir Temurning harbiy, siyosiy faoliyatidan ma'lumot beruvchi asar kim tomonidan qachon so'ralgani noma'lum.

"Temur tuzuklari"da do'stlik, vafodorlik, imon va e'tiqod, kasb –hunar va boshqa insoniy fazilatlariga rioya qilish to'g'risida fikr yuritiladi, fuqarolarning shariat qonun –qoidalariga buyusunish lozimligi aytib o'tiladi, qozilarning qonunlarga to'la amal qilish, tartibbuzarlarni ayamay jazolash, sipohlar va askarlarni saqlash va ularga oziq –ovqat, maosh to'lash qoidasi, vazirlar va ularning vazifalari, amirlar, sipohlar va ularni taqdirlash tartiblari, ularning bir –biriga muomalasi va turli boshqa masalalar bo'yicha mufassal ma'lumot beriladi. "Temur tuzuklari" eski o'zbek tilida yozilgan va boshqa tillarga tarjima qilingan "Temur tuzuklari" ikki qismdan

iborat:

Birinchi qismda Amir Temurning Movarounnahrda saltanatni qo'lga kiritish uchun olib borgan urushlari va bu borada o'z yaqinlari bilan o'tkazgan kengashlari, amirlar bilan olib borgan muzokaralari haqida tavsilotlar berilgan.

Ikkinchi qismida Amir Temurning davlatni boshqarish mamlakatni idora qilish uslubi haqidagi tuzuklari, ya'ni yo'l -yo'riqlari qonun qoidalari, pand –nasixatlari o'rin olgan. Saltanatni boshqarishda Amir Temur islom dini va shariat talablariga, adolat, insof va haqiqatga tayanadi, turli tabaqa va toifaga mansub kishilarni teng ko'rib, qilgan xizmatlariga qarab ularni hurmat qiladi, mamlakatni boshqarishda eng avvalo olimu fuzalo, sayyidlar, shayxlar va oriflarga tayanardi.

«Kuch-adolatdadir» degan shiori Amir Temur ma'naviyatini belgilovchi bosh mezon, uning butun umr bo'yi amal qilgan shioridir. Bu shiorda Amir Temur hayoti va faoliyatining butun mazmunini mujassamlashgan.

Amir Temurning ma'naviy-ma'rifiy qarashlariuning o'z farzandlari, nabiralari, taxt vorislariga qoldirgan o'g'itlari «Temur tuzuklari»da mujassamlashgan. Bu bebaho tarixiy asarda, hokimlar va vazirlarning vazifalari, o'z ishiga munosabati, aholi turli qatlami, raiyatning haq-huquqlarini himoya qilish, sipohlarga munosabat kabi hayoti ma'naviy-axloqiy qonun-qoidalarda o'z ifodasini topgan.

Sohibqironning «Temur tuzuklari»dan quyidagi satrlarni mamnuniyat bilan o'qish mumkin: «Yuz ming otliq askar qila olmagan ishni bir to'g'ri tadbir bilan amalga oshirish mumkin».

Amir Temur kechirimli bo'lish inson uchun eng yaxshi fazilat sanaydi: «Menga yomonlik qilib, boshim uzra shamshir ko'tarib, ishimga ko'p ziyon yetkazganlarni ham, iltijo bilan tavba-tazarru qilib kelgach, hurmatlab yomon qilmishlarini xotiramdan o'chirdim. Martabalarini oshirdim. Ular bilan muomalada shunday yo'l tutdimki, agar xotiralarida menga nisbatan shubhayu-qo'rquv bo'lsa, unut bo'lardi».

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, uzoq yillar davomida mustamlaka iskanjasi ostida kun kechirgan xalqimiz Amir Temur kabi o'z vatandoshini qadrlashdan maxrum edi. Ollohga shukrlar bo'lsinkim, Mustaqillik mana shu nurafshon kunlaridan yurtimiz uzra Amir Temurning ruxi bizdan rozi bo'lib kezib yurgan bo'lsa ne ajab.

"ЎЗБЕКИСТОНДА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ТАДҚИҚОТЛАР" МАВЗУСИДАГИ РЕСПУБЛИКА 27-КЎП ТАРМОҚЛИ ИЛМИЙ МАСОФАВИЙ ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИЯ МАТЕРИАЛЛАРИ

(3-қисм)

Масъул мухаррир: Файзиев Шохруд Фармонович
Мусахҳиҳ: Файзиев Фаррух Фармонович
Саҳифаловчи: Шахрам Файзиев

Эълон қилиш муддати: 30.04.2021

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000
